

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد در رشته علوم سیاسی

موضوع:

مقایسه مردم سالاری دینی و لیبرال دموکراسی

استاد راهنما:

دکتر مهدی رهبری

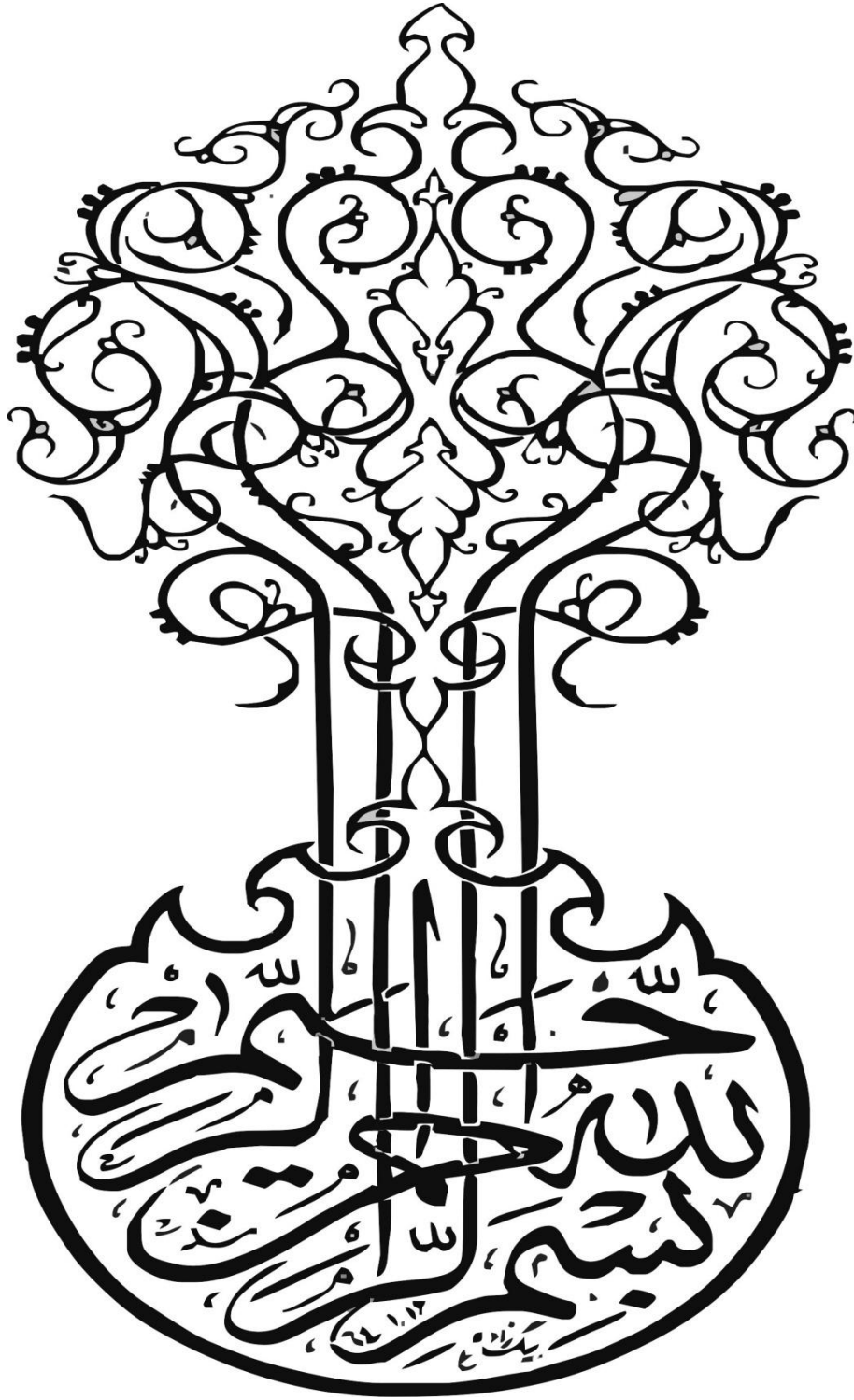
استاد مشاور:

دکتر علی کریمی مله

دانشجو:

مینا صلواتی

بهمن ۱۳۹۰

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد در رشته علوم سیاسی

موضوع:

مقایسه مردم سالاری دینی و لیبرال دموکراسی

استاد راهنما:

دکتر مهدی رهبری

استاد مشاور:

علی کریمی مله

داوران:

دکتر حسین رفیع

دکتر علی اکبر جعفری

دانشجو:

مینا صلواتی

بهمن ۱۳۹۰

ب

سپاسگزاری

اینک که به پاس الطاف الهی و مساعدت های بی دریغ اساتید گرانقدر، رساله به سرانجام رسیده است، بر خود لازم می دانم که به خاطر راهنمایی های مشفقانه ی استاد ارجمند آقای دکتر مهدی رهبری، استاد راهنما و مشاوره های دلسوزانه و مدبرانه ی استاد فرزانه آقای دکتر علی کریمی نهایت تشکر و قدردانی را بنمایم.

از همه ی اساتید بزرگوaram که افتخار هفت سال آموختن علم و ادب در محضرشان را داشتم و از مادر و همسر مهربانم که در این راه مرا حمایت نمودند، خاضعانه سپاسگزارم.

تقدیم به

مادر مهربانم که تنها دلیل بودنم در تمام زندگیم هست.

چکیده

دموکراسی مفهومی است که در حال حاضر از جذابیت و عمومیتی جهانی برخوردار شده است. با این وجود، اغتشاش مفهومی زیادی در مورد چیستی عناصر مقوم آن، وجود دارد و در عرصه‌ی عمل تنوعات آن رو به فزونی می‌باشد. بر همین اساس انواع مختلفی از دموکراسی در جهان حاضر سربرآورده اند از جمله‌ی آن‌ها می‌توان به دموکراسی سوسیال، دموکراسی لیبرال، دموکراسی اسلامی و ... اشاره کرد. پایان نامه‌ی حاضر درصدد مقایسه‌ی دو نوع از انواع دموکراسی، یعنی دموکراسی لیبرال و دموکراسی دینی است. فرض اساسی این اثر بر تفاوت‌های بنیادین این دو نظام سیاسی و فکری در حوزه‌های هستی‌شناسی، معرفت‌شناسی، انسان‌شناسی و کارویژه‌های نظام سیاسی است. نگارنده تلاش نموده است تا ضمن بیان مفهومی و تاریخی، مبانی و اصول هر دو حوزه و بررسی نظریات متفکرین برجسته‌ی دو نظام مردم‌سالاری دینی و لیبرال دموکراسی به مقایسه‌ی این دو نظام پردازد. نتایج به دست آمده از پژوهش نشان می‌دهد که مردم‌سالاری دینی به لحاظ هستی‌شناسی خدامحور، انسان‌شناسی، کمال‌گرا، معرفت‌شناسی، عقل‌گرای متکی بر وحی، قائل به مشروعیت الهی-مردمی و وظیفه‌ی دولت را علاوه بر تأمین مصالح مادی، رشد و هدایت انسان‌ها به کمال و سعادت می‌داند.

مردم‌سالاری لیبرال نیز به لحاظ هستی‌شناسی، انسان‌محور، انسان‌شناسی، لذت‌گرا و منفعت‌طلب، معرفت‌شناسی، عقل‌گرا، قائل به مشروعیت مردمی و وظیفه‌ی دولت را تنها تأمین رفاه مادی شهروندان می‌داند.

واژگان کلیدی:

دموکراسی، مردم‌سالاری دینی، لیبرال دموکراسی، آزادی، برابری.

کلیات

صفحه	عنوان
۲	۱- طرح مسأله.....
۳	۲- ادبیات پژوهش.....
۸	۳- سؤالات.....
۹	۴- فرضیه ها.....
۱۰	۵- اهداف پژوهش.....
۱۰	۶- روش پژوهش.....

فصل اول: مردم سالاری دینی

۱۲	- مقدمه.....
۱۴	۱-۱- مفهوم مردم سالاری دینی.....
۱۵	۱-۲- تاریخچه.....
۱۶	۱-۳- اصول و ویژگی های سیاسی مردم سالاری دینی.....
۱۶	- عدالت و عدالت محوری.....
۱۷	- قانون محوری.....
۱۹	- تنوع سیاسی مبتنی بر آزادی مثبت.....
۲۰	- رضایت و قبول عامه.....
۲۲	- حاکمیت الهی، ارزش مداری، التزام به آرمان های دینی.....
۲۳	- مشارکت مردمی و اتکا به آراء عمومی.....
۲۴	- پاسخگویی به مردم و حق نظارت از ناحیه آنان.....
۲۵	- پذیرش اصل امامت و رهبری مستمر.....
	۴-۱- نظریات برخی اندیشمندان مسلمان در مورد مردم سالاری دینی
۲۵	۱-۴-۱- شریعت مداران.....
۲۶	۱-۴-۱-۱- امام خمینی.....
۳۲	۱-۴-۱-۲- آیت الله سید علی خامنه ای.....
۳۹	۱-۴-۱-۳- آیت الله محمد تقی مصباح یزدی.....
۴۳	۱-۴-۲- نوگرایان دینی.....
۴۴	۱-۴-۲-۱- آیت الله محمد حسین نایینی.....

۴۹	..... علی شریعتی..... ۱-۴-۲-۲
۵۴	..... حجت الاسلام سید محمد خاتمی..... ۱-۴-۲-۳
۵۹	..... عبدالکریم سروش..... ۱-۴-۲-۴
۶۵	..... محمد مجتهد شبستری..... ۱-۴-۲-۵
۷۱	..... جمع بندی.....

فصل دوم: لیبرال دموکراسی

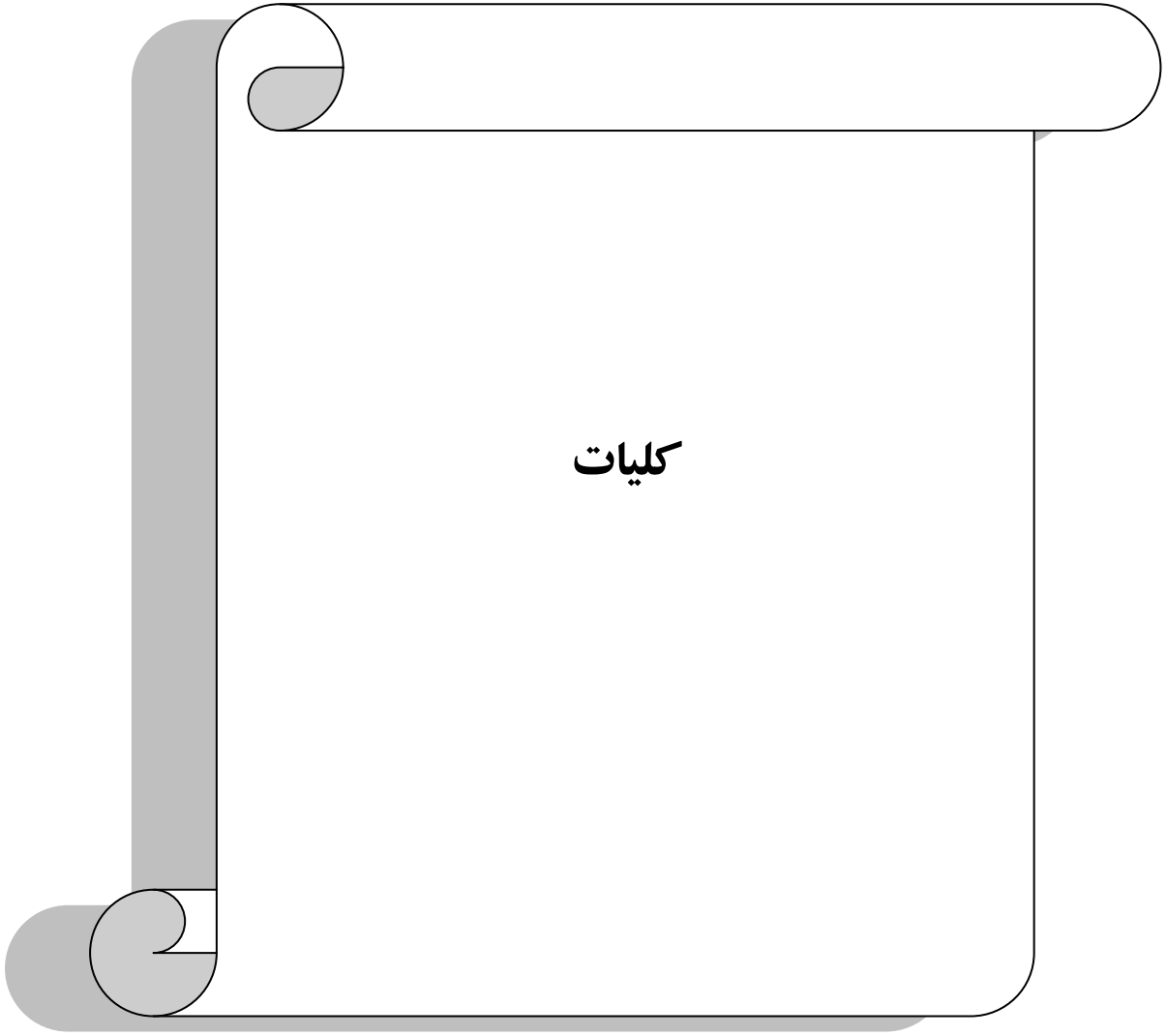
۷۶	..... مقدمه.....
۷۷	..... لیبرالیسم..... ۲-۱
۷۹	..... دموکراسی..... ۲-۲
۸۱	..... لیبرال دموکراسی..... ۲-۳
۸۱	..... مفهوم..... ۲-۳-۱
۸۴	..... تاریخچه..... ۲-۳-۲
۸۶	..... اصول لیبرال دموکراسی..... ۲-۳-۳
۸۶	..... آزادی.....
۸۹	..... حاکمیت مردم.....
۹۱	..... تفکیک قوا.....
۹۲	..... تکثرگرایی.....
۹۳	..... حکومت مبتنی بر پارلمان و اصل نمایندگی.....
۹۴	..... مشارکت مردمی.....
۹۵	..... تصمیم گیری اکثریت.....
۹۶	..... فردگرایی.....
۹۷	..... دولت حداقلی و تفکیک حوزه ی خصوصی از حوزه ی عمومی.....
۹۸	..... نظریات متفکران لیبرال دموکراسی..... ۲-۴
۹۸	..... جان استوارت میل..... ۲-۴-۱
۱۰۱	..... جان راولز..... ۲-۴-۲
۱۰۸	..... فردریش هایک..... ۲-۴-۳
۱۱۴	..... رابرت نوزیک..... ۲-۴-۴
۱۱۷	..... جمع بندی.....

فصل سوم: مقایسه ی مردم سالاری دینی و لیبرال دموکراسی

۱۲۰	..... مقدمه.....
۱۲۱	..... معرفت شناسی..... ۳-۱

۱۲۹	۳-۲- هستی شناسی.....
۱۳۱	۳-۳- انسان شناسی.....
۱۳۹	۳-۴- کارویژه های نظام سیاسی.....
۱۴۰	۳-۴-۱- مبانی مشروعیت.....
۱۴۶	۳-۴-۲- وظایف حکومت.....
۱۵۶	۳-۵- بررسی تطبیقی برخی اصول مردم سالاری دینی و لیبرال دموکراسی.....
۱۶۲	۳-۶- تشابهات مردم سالاری دینی و لیبرال دموکراسی.....
۱۶۴	- جمع بندی.....
۱۶۵	نتیجه گیری.....
۱۷۰	کتابنامه.....
۱۷۰	منابع فارسی.....
۱۷۸	منابع لاتین.....
۱۸۰	جدول.....
۱۸۱	چکیده لاتین.....

مقدمه: ۱- طرح مسأله

واژه ی مردم سالاری دینی اصطلاح تازه ای در گفتمان سیاسی دنیا است که بر خلاف واژه هایی چون جمهوری اسلامی و پارلمان اسلامی و... که ترکیب هایی از یک مفهوم غربی به علاوه یک قید اسلامی هستند، در بستر مبانی سیاسی اسلام و متأثر از آموزه های نبوی و علوی می باشد. پس از طرح جامعه ی مدنی از سوی آقای خاتمی، این طرح با عنوان مردم سالاری دینی در آذر ۱۳۷۹ از سوی آیت الله خامنه ای مطرح و مورد بحث و تأمل نظری قرار گرفت.

مردم سالاری دینی نوعی حکومت متکی و مبتنی بر رأی و نظر مردم در چارچوبه قوانین و مقررات دینی می باشد، که در ضمن نسبت به صفات و ویژگی های اخلاقی و دینی حاکم یا حاکمان، بی تفاوت نبوده و ملاحظاتی داشته است. این مدل بر دو پایه استوار است: از سویی ریشه در آموزه های وحیانی دارد و از دیگر سو این آموزه ها را از رهگذر خواست و اراده ی مردم دنبال می کند. پس در مردم سالاری دینی، نظام سیاسی بر دو رکن الهی و انسانی استوار است.

مردم سالاری لیبرال که حدود قرن ۱۷ و ۱۸ ظهور کرده است نظام سیاسی می باشد که در آن یک حکومت دموکراتیک، برخی از ویژگی های لیبرالیسم را پذیرفته و از مهم ترین ویژگی آن می توان به نسبی گرایی و قانون گذاری توسط بشر اشاره کرد. این ویژگی، نقطه ی مقابل مردم سالاری دینی است که در آن بر مطلق انگاری و حاکمیت مطلق خداوند بر بشر تأکید می گردد. مهمترین اصول و مبانی مردم سالاری لیبرال: حاکمیت قانون، تأمین آزادی بیان، تفکیک قوا، وجود پارلمان، دولت حداقلی، استقلال حوزه ی خصوصی و... است.

مروری کلی بر منابع و آثار موجود در میان اندیشمندان مسلمان نشان می دهد که آنها از اواخر قرن نوزدهم و به دنبال آشنایی با تحولات به وجود آمده در اندیشه ی سیاسی مدرن، رسالاتی در نفی استبداد و ضرورت تشکیل حکومت های محدود یا مشروطه به نگارش درآورده اند که رساله «تنبیه الامه و تنزیه المله» آیت الله نائینی از مهم ترین آنهاست. از دهه چهل تا پیروزی انقلاب اسلامی برخی از علما و نویسندگان نظیر مهندس بازرگان (با پیشنهاد جمهوری دموکراتیک اسلامی در سال ۱۳۵۷)، دکتر شریعتی (با رساله ی امت و امامت و نظریه دموکراسی هدایت شده) آیت الله طالقانی (با تأکید بر نظام شورایی) امام خمینی (با تدوین آثار مختلف در بحث حکومت اسلامی، نظریه ی ولایت فقیه و مصاحبه های مختلف در معرفی نظام جمهوری اسلامی)، آیت الله منتظری (با طرح نظریه ولایت انتخابی مقیده فقیه) و آیت الله سید محمد باقر صدر (با طرح نظریه خلافت مردم با نظارت مرجعیت) مباحثی در باب حکومت اسلامی و نسبت آن با مردم سالاری ارائه کردند. (کمالی اردکانی، ۱۳۸۳، ۱۵)

از آن جا که دموکراسی به عنوان شیوه ی حکومتی مطلوب در جهان مدرن پذیرفته شده، این مدل حکومتی با رویکردها و قرائت های متکثر همراه است. بنابراین می توان به تعداد حکومت ها دموکراسی داشت. یکی از انواع این دموکراسی ها مدل دموکراسی نمایندگی یا لیبرال است که با نقدهای فراوانی روبه رو بوده است، هم چنین نظام مردم سالاری دینی نیز به عنوان پدیده ای نوین یاد که در نظام جمهوری اسلامی ایران تبلور یافته است.

ضمن اینکه با وجود برخی اشتراکات در دیدگاه های مطروحه در مردم سالاری دینی تفاوت هایی نیز میان آنها وجود دارد که سبب جدایی آن از مردم سالاری لیبرال می گردد. لذا رساله حاضر به مقایسه ی این دو نوع قرائت از دموکراسی با تکیه بر آراء اندیشمندان معاصر می پردازد.

۲- توضیح مختصر در باره ی پژوهش های انجام شده ی قبلی در ارتباط با پایان نامه

به طور کلی پژوهش های صورت گرفته در خصوص موضوع پایان نامه را می توان به سه دسته تقسیم بندی نمود:

الف) منابعی که به طور کلی به بحث پیرامون شکل گیری حکومت اسلامی و شکل خاص آن (مردم سالاری دینی) پرداخته اند.

ب) آثاری که در خصوص دموکراسی تألیف شده اند.

ج) آثاری که در خصوص نسبت مردم سالاری دینی و دموکراسی غربی تدوین شده اند.

الف) مباحث مربوط به حکومت اسلامی (مردم سالاری دینی)

● علی اکبر کمالی اردکانی در کتاب دولت انتخابی اسلامی و مردم سالاری «بررسی آراء شیخ محمد مهدی شمس الدین و دکتر مهدی حائری یزدی» مؤلفه های دولت انتخابی اسلامی در اندیشه حائری یزدی و شیخ شمس الدین را برابری سیاسی و حقوقی انسان ها، حاکمیت مردم، مشارکت، رضایت عمومی و قانون گرایی بر می شمارد. این کتاب در پنج فصل تنظیم شده است. در فصل اول سیر تحول مردم سالاری و مدل های آن با تأکید بر کتاب «مدل های دموکراسی» اثر دیوید هلد بیان می شود. فصل دوم مروری بر تاریخچه بحث اسلام و مردم سالاری دارد. همچنین جایگاه مؤلفه های مهم مردم سالاری در گستره اندیشه سیاسی مسلمانان و نمونه ای از آراء مهم ترین اندیشمندان سنی و شیعه در این فصل ارائه می شود. در فصل سوم دولت انتخابی اسلامی و مردم سالاری در آراء شیخ محمد مهدی شمس الدین بیان می شود. فصل چهارم نیز به بررسی همین موضوع در آراء دکتر مهدی حائری اختصاص می یابد و در فصل پنجم ضمن بررسی تطبیقی مدل دولت انتخابی اسلامی و مدل دموکراسی تکاملی، نقاط افتراق و اشتراک این دو مدل بیان می شود.

● کتاب مردم سالاری دینی، به کوشش کاظم قاضی زاده، از دیگر منابع در این خصوص است که در سه جلد تدوین شده است و حاوی ۳۶ مقاله ی پژوهشی است که از سوی مؤلفان و محققان حوزوی و دانشگاهی تألیف گردیده است. در جلد اول مباحث مفهومی درباره مردم سالاری دینی و دیدگاه نظریه پردازان بزرگ درباره مردم سالاری دینی طرح گردیده است. جلد دوم به بحث درباره ی مبانی و دلایل مردم سالاری دینی و درج مقالاتی در این حوزه و جلد سوم به مباحث پیرامونی مردم سالاری دینی اختصاص یافته است.

ب) آثار در خصوص دموکراسی

● یکی از مهم ترین منابع در این بحث کتاب مدل های دموکراسی، اثر دیوید هلد می باشد..

این کتاب دو هدف عمده را دنبال می کند: اول معرفی مدل های اصلی دموکراسی و مهمتر از همه مدل های مربوط به سنت غرب از یونان تا به امروز، دوم ارائه ی روایتی انتقادی از اندیشه های دموکراتیک متوالی به منظور پرداختن به این سؤال که در بخش پایانی کتاب مستقیماً طرح شده است؛ امروز دموکراسی باید چه معنایی داشته باشد؟ بنابراین کتاب حاضر هم نوعی معرفی و هم نوعی رساله ی تفسیری است.

● کتاب رابرت دال با عنوان درباره ی دموکراسی، سعی و تلاشی است در توضیح مفهوم و کاربرد دموکراسی، نه به منزله ی یک دیدگاه نظری که بر بینش و فلسفه ای انسان محورانه استوار بوده، یا بر پایه ی دیدگاهی برخاسته از فرهنگ و تمدن معینی مستقر باشد، بلکه به مثابه دانشی عملی که امکان رهایی از ظلم و سرسپردگی را فراهم آورده است. به این اعتبار، نه مطالعه تاریخ برآمدن دموکراسی در دولت شهرهای یونان جدا از دغدغه بررسی و معرفی جوانب عملی کار می باشد و نه اشاراتش به زمینه های پذیرش نظام نمایندگی و تحدید قدرت سلاطین فارغ از این وجه. همین انگیزه به هنگام بحث و فحص قوانین اساسی مختلف، شیوه های گوناگون رأی گیری، زمینه های اجتماعی و تشکل های مدنی مختلفی که تأسیس دموکراسی را تسهیل می کنند، نیز در نظر بوده است.

● گذار به دموکراسی، عنوان کتابی است که حسین بشیریه تدوین نموده است. در این کتاب سه مقاله به قلم حسین بشیریه، چهار مقاله ترجمه شده از زبان انگلیسی و یک مقاله نوشته منصور انصاری است. مقالاتی که نوشته ی حسین بشیریه است، سه فصل اول کتاب را تشکیل می دهند در واقع چارچوب اصلی مطرح شده در کتاب هستند و مقالات بعدی به نوعی به مسائل فرعی تر در زمینه ی گذار به دموکراسی می پردازند.

ج) آثار در خصوص نسبت مردم سالاری دینی و دموکراسی غربی

● کتاب مردم سالاری دینی و دموکراسی غربی به نوشته ی محمد رضا جمالی یکی از منابع مرتبط با پایان نامه است. این کتاب، نگرشی بر تفاوت های دو نحله ی سیاسی در حکومت های دینی و سکولار است و به این سؤال پاسخ می دهد که آیا مردم سالاری دینی با دموکراسی غربی تفاوت دارد یا خیر؟ کتاب حاضر در ۴ فصل تدوین شده و تأملاتی نظری در باب دموکراسی، مردم سالاری دینی و مبانی نظری آن، پیش زمینه های مردم سالاری دینی و مردم سالاری دینی در اندیشه امام خمینی (ره) عناوین فصول چهارگانه ی کتاب می باشند.

بنابراین در این اثر به مقایسه ی دموکراسی غربی با نظام مردم سالاری دینی پرداخته شده و نه مقایسه ی یک مدل خاص از دموکراسی با مردم سالاری دینی.

● بهرام اخوان کاظمی در مقاله ی رویکردی به مردم سالاری دینی از زاویه ی نقد دموکراسی لیبرال، با تأکید بر وجود ابهام ها و تعارض های اساسی در دموکراسی، معتقد است که نمی توان دموکراسی را شکل نهایی و الگوی منحصر به فرد نظام سیاسی دانست و اشاره می کند که الگوی دموکراسی لیبرال هم برای تمامی جوامع و نظام های سیاسی قابل تجویز نیست و نظام مردم سالاری دینی در ایران نیز یکی از اشکال بومی و نقادی شده ی دموکراسی غرب است که دموکراسی غرب را با چالشی جدید مواجه کرده است. در واقع نویسندگان تلاش کرده تا از زاویه ی نقد دموکراسی لیبرال، مدل بهینه و اسلامی دموکراسی، یعنی دموکراسی دینی را طرح کنند.

● خصوصیات مردم سالاری دینی در نظرات اندیشمندان سیاسی معاصر ایران «از دهه دوم انقلاب اسلامی» که توسط منیرالسادات مادرشاهی، به رشته ی تحریر درآمده است، پایان نامه ای است که در آن پژوهشگر تلاش کرده تا معنای ممکن مفاهیم کلی انسان، فلسفه سیاست، سیاست و جامعه مدنی را در نظرات اندیشمندان معاصر بررسی نماید و ذیل آن ها به شاخص هایی مانند فطرت، عقلانیت، نوع حکومت، آزادی، قانون، عدالت و وظایف دولت بپردازد.

این پایان نامه شامل مقدمه، بحث نظری، شش فصل و بخشی به عنوان نتیجه گیری است. در بحث نظری به طرح الگوی نظری اختصاص دارد. در فصول اول تا ششم به توضیح آراء متفکرین مورد بحث، یعنی حجت الاسلام خاتمی، آیت الله خامنه ای، آیت الله مصباح یزدی، آیت الله منتظری، حجت الاسلام مجتهد شبستری و دکتر سروش پرداخته است. در فصل نتیجه گیری نیز در قالب نظریه انسان به عنوان عضوی از جهان مصنوع خویش و یا عضوی از جهان طبیعت، به الزامات اندیشه سیاسی اجتماعی این متفکران اشاره شده است. این اثر فقط بیان صرف دیدگاه های مهمترین اندیشمندان نظریه ی مردم سالاری دینی در ایران است و به مقایسه این دیدگاه ها با متفکران مردم سالاری لیبرال نمی پردازد.

● کتاب دموکراسی در نظام ولایت فقیه، به نوشته ی مصطفی کواکبیان از دیگر منابعی است که به نوعی مرتبط با پایان نامه می باشد. نویسنده در فصل اول به مبانی و اصول دموکراسی پرداخته است. فصل دوم با بیان اصول حکومت اسلامی؛ چون کنترل قوانین، امامت و رهبری مستمر، برخورداری مجریان حکومت اسلامی از صفات ویژه، مشارکت مردم در تعیین سرنوشت خویش، عدالت در تمام زمینه ها، مساوات و برابری، تعاون و برادری، آزادی و کرامت انسان؛ ولایت فقیه را به عنوان شکل مشروع حکومت اسلامی در عصر غیبت دانسته و بر این اساس در فصل سوم به ویژگی های ولی فقیه به طور کلی، بالأخص در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و نظرات امام خمینی در این مورد پرداخته و در فصل آخر نیز به اشکالات مطروحه پیرامون ولایت فقیه پاسخ گفته است.

از جمله منابع لاتین که مرتبط با موضوع پایان نامه است می توان به لیبرالیسم اسلامی¹ تألیف لئونارد بایندر و اسلام و دموکراسی² اثر جان ال اسپوزیتو اشاره کرد.

بایندر در کتاب لیبرالیسم اسلامی با بیان اینکه بنیادگرایی اسلامی به ویژه در خاورمیانه با تأکید بر سنت های سیاسی و فرهنگی خودشان به مصاف با لیبرالیسم رفته اند در تلاش است تا گفتگوی لیبرالیسم با اسلام را قوت بخشد و می پرسد: آیا لیبرالیسم اسلامی ممکن است؟ و در ضمن واکنش به چالش های انتقادی

---

¹ Islamic Liberalism

² Islam and Democracy

ادوارد سعید از سیاست های شرقی، به دیدگاه سید قطب، سمیر امین، پراگماتیسم زکی نجیب محمود و ساختارگرایی آرکون و لارویی اشاره می کند و در نهایت نتیجه می گیرد که یک حد حیرت آوری از منافع همگرا در آزادی، دموکراسی و جامعه ی مدنی وجود دارد و بالأخره اظهار می دارد که چشم اندازهایی برای لیبرالیسم در سه کشور بزرگ مصر، ترکیه و ایران وجود دارد.

در کتاب اسلام و دموکراسی، اسپوزیتو از ارتباط و سازگاری اسلام با دموکراسی بحث می کند و دیدگاه دو طیف اصلاح گران مسلمان و محافظه کاران در این خصوص را بیان می دارد. در این راستا نویسنده به نقل قول از متفکران اسلامی از خاتمی، رشید چانوچی، علی شریعتی و... می پردازد همچنین عملکرد گروه های اسلام گرا در برخی کشور های اسلامی نظیر ترکیه، پاکستان، اندونزی و بنگلادش را مورد تأمل قرار می دهد و به توضیح برخی از مهمترین مفاهیم کلیدی در دموکراسی اسلامی مانند مفهوم شوری و خلافت با استناد به آیات قرآن می پردازد.

بدین ترتیب با ملاحظه ی آثار موجود می توان گفت که اغلب آثاری که در خصوص موضوع پایان نامه به رشته ی تحریر درآمده اند یا با نگاهی جانبدارانه به مقایسه دست زده اند و یا به بررسی صرف نظریات اندیشمندان در مورد نظام مردم سالاری دینی یا مردم سالاری لیبرال؛ و یا مقایسه مردم سالاری دینی با دموکراسی غربی به طور کلی پرداخته اند.

ما در این رساله تلاش می کنیم تا ضمن پرهیز از هر گونه پیش داوری و نگاه جانبدارانه، وجوه افتراق و اشتراک مردم سالاری دینی و لیبرال دموکراسی را با تکیه بر نظریات متفکران معاصر بررسی نماییم.

۳- سوالات

- سؤال اصلی

- مردم سالاری دینی و لیبرال دموکراسی چه تفاوتی با هم دارند؟

سؤالات فرعی

- ۱- مردم سالاری دینی و لیبرال دموکراسی از حیث معرفت شناسی چه تفاوتی با هم دارند؟
- ۲- مردم سالاری دینی و لیبرال دموکراسی از حیث هستی شناسی شناسی چه تفاوتی با هم دارند؟
- ۳- مردم سالاری دینی و لیبرال دموکراسی از حیث اعتقاد به کارویژه های نظام سیاسی چه تفاوتی با هم دارند؟

۴- فرضیات پژوهش

فرضیه اصلی :

مردم سالاری دینی و مردم سالاری لیبرال از حیث هستی شناسی، معرفت شناسی، انسان شناسی و اعتقاد به کارویژه های نظام سیاسی با یکدیگر تفاوت دارند.

فرضیات فرعی:

- ۱- مردم سالاری دینی بر پایه ی امور و ارزش های مطلق یعنی تکیه بر وحی و عقل است؛ اما مردم سالاری لیبرال بر پایه ی سه اصل عقل گرایی، نسبی اندیشی و کثرت گرایی معرفتی است.
- ۲- مردم سالاری دینی، خدا محور است. به این معنا که اراده ی انسان در طول اراده ی خداوند و انسان موجودی اجتماعی و کمال خواه می باشد. اما مردم سالاری لیبرال انسان محور است.
- ۳- در مردم سالاری دینی حکومت دو وظیفه دارد: یکی تأمین رفاه، امنیت، آزادی و... و دیگری بسط و ترویج فضایل اخلاقی و هدایت جامعه به سوی کمال. اما در مردم سالاری لیبرال حکومت تنها موظف به تأمین رفاه مادی جامعه می باشد.

۵ - اهداف پژوهش

هرگاه در ایران معاصر جنب و جوش همگانی در عرصه ی سیاست به وقوع پیوسته، دموکراسی یا مردم سالاری به عنوان مطلوب ترین شکل حکومتی در ایران مورد بحث قرار گرفته است. پس از انقلاب اسلامی، همین موضوع به انضمام قید دینی بودن (مردم سالاری دینی) جزء یکی از مهمترین مباحث اندیشه ی سیاسی ایرانیان قرار گرفت و رهبران دینی حکومت اسلامی همواره بر دینی بودن مردم سالاری مطلوب تأکید ورزیده اند. لذا در جهان کنونی که حلقه ی مفقوده ی زندگی بشری دین و معنویت است. ما در این رساله برآنیم که از میان انواع دموکراسی های موجود در جهان، دو نوع مدل حکومتی، یعنی نظام سیاسی مردم سالار دینی با ادعای حاکمیت مردمی که در طول حاکمیت خداوند قرار گرفته است و نظام سیاسی مردم سالار لیبرال که مدعی حاکمیت مطلق بشر منهای نقش دین در سیاست است را بدون هیچ گونه داوری ارزشی مورد مقایسه قرار دهیم.

۶ - مراحل روش پژوهش

در یک نگاه کلی، نوع روش تحقیق، نظری است و روش گرد آوری اطلاعات در این پژوهش، مطالعه ی کتابخانه ای و اسنادی است که از منابع مکتوب، اعم از، کتب و مقالات، جمع آوری شده و روش داوری، تطبیقی و مقایسه ای است.

